

Dr Marcin Orlicki,

Katedra Prawa Cywilnego, Handlowego

i Ubezpieczeniowego

Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Poznań, dn.3 listopada 2009 r.

Opinia prawna

1. Przedmiot opinii

Niniejsza opinia służy ocenie opracowanego w Biurze Rzecznika Ubezpieczonych projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo o ruchu drogowym oraz niektórych innych ustaw (projekt datowany na dzień 12 maja 2009 r.).

2. Ocena inicjatywy unormowania zasad działalności rzeczoznawców samochodowych oraz ich statusu w procesie likwidacji szkód komunikacyjnych przez ubezpieczycieli

Nie ma najmniejszych wątpliwości, że podjęcie przez Rzecznika Ubezpieczonych inicjatywy unormowania zasad działalności rzeczoznawców samochodowych oraz ich statusu w procesie likwidacji szkód komunikacyjnych przez ubezpieczycieli, zasługuje na poparcie. Należy dostrzec dwa zasadnicze powody za tym przemawiające.

Po pierwsze, konieczne jest określenie zasad działania niezależnych ekspertów, których opinia byłaby pomocna w ustalaniu rozmiarów szkody wynikłej z wypadków komunikacyjnych – zarówno na etapie przesądowego postępowania likwidacyjnego, jak i wówczas, gdy spór pomiędzy uprawnionym do odszkodowania i ubezpieczycielem toczy się przed sądem. Projekt Rzecznika Ubezpieczonych ułatwia formułowanie roszczeń związanych ze szkodami komunikacyjnymi i daje szansę na zweryfikowanie jakości postępowania likwidacyjnego prowadzonego przez ubezpieczyciela jeszcze przed skierowaniem sprawy do sądu.

Obszar usług doradczych tego rodzaju z trudem poddaje się regułom wolnego rynku, konieczna jest więc ingerencja ustawodawcy dla zapewnienia rzetelności i fachowości ekspertyz przygotowywanych przez rzeczoznawców samochodowych.

Po drugie, niezbędne jest całościowe uregulowanie kwestii zasad ponoszenia i ewentualnego zwrotu kosztów ekspertyzy. Coraz częściej bowiem ponoszone przez poszkodowanego koszty dochodzenia roszczeń odszkodowawczych traktowane są jako część szkody (wyrażna regulacja idąca w tym kierunku będzie prawdopodobnie zawarta w nowym kodeksie cywilnym). Niezbędne jest więc ustalenie wysokości w jakiej sprawca szkody (lub ubezpieczyciel) mają zwracać koszty ekspertyzy sporządzonej przez rzeczoznawcę (będzie o tym mowa w dalszej części niniejszego opracowania).

Należy zaznaczyć, że względy, o których wspomniano i które determinują słuszność inicjatywy Rzecznika Ubezpieczonych, występują nie tylko w odniesieniu do rzeczoznawców samochodowych, ale i rzeczoznawców działających w innych obszarach. Być może więc inicjatywa powinna iść dalej i obejmować swoim zasięgiem wszystkie obszary, na których czynni są rzeczoznawcy. Mogłoby to nastąpić poprzez uchwalenie ustawy o rzeczoznawcach, w której zawarte byłyby ogólne zasady gwarantujące rzetelność sporządzanych przez rzeczoznawców ekspertyz i zasady zwrotu kosztów ekspertyzy przez osobę odpowiedzialną odszkodowawczo lub ubezpieczeniowo za szkodę, której istnienie i rozmiar były przedmiotem ekspertyzy. Ewentualne odmienności branżowe mogłyby być uwzględniane w ustawach dotyczących poszczególnych obszarów (np. nieruchomości, komunikacji itp.). Oczywiście należy zdawać sobie sprawę z olbrzymich trudności z pokonaniem partykularnych interesów osób związanych z poszczególnymi branżami. Wprowadzenie postulowanego tu rozwiązania byłoby modelowe (bo przecież istota działalności rzeczoznawcy w różnych obszarach jest identyczna), ale w praktyce rozwiązanie takie może być bardzo trudne do przeforsowania.

Celowym byłoby stosowanie reguł, które według projektu ustawy odnoszą się wyłącznie do rzeczoznawców samochodowych i obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów, do wszystkich rzeczoznawców i do wszystkich obowiązkowych ubezpieczeń OC.

3. Rozwiązania szczegółowe

W olbrzymiej większości rozwiązania projektu ustawy opracowanego przez Rzecznika Ubezpieczonych zasługują na akceptację i poparcie. W niniejszej opinii skupiono się wyłącznie na tych rozwiązaniach szczegółowych, które budzą w większym lub mniejszym stopniu wątpliwości lub też takich, które mogłyby zostać udoskonalone jeszcze przed rozpoczęciem prac legislacyjnych w Radzie Ministrów, Rządowym Centrum Legislacji i w parlamencie.

3.1 Art. 79b ust.3 Prawa o ruchu drogowym

Wątpliwości może budzić obciążenie rzeczoznawców samochodowych obowiązkiem ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej. Jak się zdaje, nałożenie tego obowiązku nastąpiłoby „z rozpędu”, a jedynym rzeczywistym argumentem byłoby to, że inne podobne grupy zawodowe również są obciążone przez ustawodawcę obowiązkiem ubezpieczenia.

Warto przytoczyć szereg argumentów przeciwko wprowadzaniu obowiązku ubezpieczenia rzeczoznawców samochodowych:

- Brak jest jakichkolwiek danych dotyczących potencjalnych zagrożeń, których źródłem dla klientów jest działalność rzeczoznawców samochodowych. Nie ma więc możliwości, by w sposób racjonalny określić zakres ubezpieczenia, a w szczególności zaś minimalną sumę gwarancyjną.
- Jak się zdaje, z działalności rzeczoznawców samochodowych nie wynikają zagrożenia dla życia i zdrowia klientów, lecz przede wszystkim potencjalne szkody w ich dobrach majątkowych. Szkody te występują przy tym zdecydowanie najczęściej w dobrach majątkowych osób, które zawarły z rzeczoznawcą umowę (dały mu zlecenie przygotowania ekspertyzy), miały więc wpływ na osobę swego kontrahenta i mogły od niego zażądać przedłożenia polisy ubezpieczenia OC o treści adekwatnej do potencjalnych roszczeń kontrahenta rzeczoznawcy.
- W większości przypadków, potencjalne roszczenia kontrahenta rzeczoznawcy są na tyle niskie, że ich zaspokojenie nie będzie przekraczało możliwości finansowych rzeczoznawcy. Dotyczy to zwłaszcza roszczeń tych kontrahentów rzeczoznawcy, którzy są konsumentami. Odpada więc podstawowy motyw wprowadzania obowiązku ubezpieczenia OC, którym jest zwiększenie prawdopodobieństwa zaspokojenia roszczeń osób poszkodowanych przez osobę obciążoną obowiązkiem ubezpieczenia.
- Powtarzany przez przedstawicieli rzeczoznawców motyw wprowadzenia obowiązku w postaci ochrony ich własnych interesów majątkowych, nie może być uznany za wystarczający. Jest to motyw ubezpieczeń dobrowolnych, nie zaś obowiązkowych.

Należy sugerować rezygnację z nakładania na rzeczoznawców samochodowych obowiązku ubezpieczenia. Zamiast wprowadzać obowiązek ubezpieczenia, można byłoby wprowadzić obowiązek rzeczoznawcy, by przed zawarciem z kontrahentem umowy o sporządzenie opinii, informował on kontrahenta na piśmie, czy ma ochronę ubezpieczeniową wynikającą z ubezpieczenia OC, z jaką sumą gwarancyjną i w jakim zakładzie ubezpieczeń.

3.2 Art. 13 ust.1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, UFG i PBUK

W mojej ocenie, dokonywanie zmiany w art. 13 ust.1 ustawy o ubezp. obow. nie jest celowe. Rzeczoznawca nie jest i nie będzie podmiotem uprawnionym do stanowczego i wiążącego określania, czy odszkodowanie się należy i w jakiej wysokości. Ubezpieczyciel nie jest więc i nie może być zobligowany do wypłaty odszkodowania w oparciu o opinię rzeczoznawcy. Jeżeli opinia rzeczoznawcy jest wykonana na zlecenie poszkodowanego, wówczas ubezpieczyciel może ją zaakceptować i wypłacić odszkodowanie, ma jednak pełne prawo opinię tę odrzucić. Podstawą ewentualnej wypłaty są w istocie własne ustalenia ubezpieczyciela (zbieżne z opinią rzeczoznawcy) lub ugoda, nie zaś opinia rzeczoznawcy jako taka. Ubezpieczyciel zawsze może jednak tę opinię odrzucić i czekać na pozwanie go do sądu.

Jeśli opinia rzeczoznawcy nigdy niczego nie przesądza (a chyba tak musi pozostać), to jaką normatywną treść niesie zmiana art.13?

Opinia rzeczoznawcy powinna być wiarygodna i bezstronna w tym znaczeniu, że podmiot zlecający sporządzenie takiej opinii i opierający na niej swoje stanowisko w postępowaniu likwidacyjnym i ewentualnie w postępowaniu sądowym, powinien móc liczyć na to, że stanowisko to oparte jest na mocnych podstawach merytorycznych. W żaden sposób stanowiskiem tym nie może być związana druga strona. Byłoby to ingerencją w kompetencje sądów w rozstrzygnięciu sporów cywilnych.

3.3 Art. 36 b ustawy o ubez. obow. UFG i PBUK

Proponuję zmianę brzmienia projektu przepisu na następujące:

- 1. Odszkodowanie przysługujące z ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych obejmuje także koszty ekspertyzy rzeczoznawcy samochodowego wykonanej na zlecenie poszkodowanego, chyba że jej wykonanie nie było potrzebne dla ustalenia i zakresu odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń, ani też nie miało wpływu na zmianę stanowiska zakładu ubezpieczeń.*
- 2. Minister właściwy do spraw transportu określi w drodze rozporządzenia wysokość kosztów ekspertyzy, o której mowa w ust. 1, które podlegają uwzględnieniu przy określaniu wysokości odszkodowania przysługującego z ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych, mając na względzie nakład pracy i poziom kwalifikacji rzeczoznawcy samochodowego.*
- 3. Przepisów ust.1 i 2 nie stosuje się w przypadku, gdy rzeczoznawca samochodowy wykonuje czynności zleczone przez sąd.*

Nie należy przyjmować rozwiązania, w myśl którego ubezpieczyciel będzie zobowiązany do zwrotu kosztów wynagrodzenia rzeczoznawcy tylko wówczas, gdy rozbieżność w szacowaniu odszkodowania przekroczy określony poziom. Już obecnie bardzo silnie reprezentowany jest pogląd, że osoba odpowiedzialna za szkodę powinna zwrócić poszkodowanemu wszystkie niezbędne koszty dochodzenia roszczeń. Dotyczy to również dochodzenia roszczeń od ubezpieczyciela odpowiedzialności cywilnej. M. Kaliński pisze, że za podlegające indemnizacji uznaje się m.in.: *koszty opinii pozasądowych, w szczególności dotyczących przyczyn i rozmiarów szkody, o ile przedmiot opinii wymagał wiedzy specjalistycznej*¹. Podobny sposób rozumowania był prezentowany już wiele lat temu w odniesieniu do wszelkich usług wymagających wiedzy specjalistycznej, a służących dochodzeniu roszczeń od ubezpieczycieli².

¹ M.Kaliński (w:) A. Olejniczak (red.) System Prawa Prywatnego, Prawo zobowiązań – część ogólna, Tom 6, Warszawa 2009, s. 114

² A. Wąsiewicz, M. Orlicki, Koszt usługi likwidacji szkody jako element odszkodowania z tytułu ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych, Prawo Asekuracyjne 1999, Nr 3, s. 4 – 11,

Wśród propozycji przepisów, które mają wejść do nowego kodeksu cywilnego znajduje się i taki, który bardzo wyraźnie akcentuje, że koszty powstałe z powodu doznanego przez poszkodowanego uszczerbku powinny być traktowane jako element szkody:

W braku odmiennego przepisu ustawy lub postanowienia umowy, naprawienie szkody obejmuje poniesioną przez poszkodowanego stratę, koszty z powodu doznanego przez niego uszczerbku oraz korzyść, którą mógłby osiągnąć, gdyby nie doszło do zdarzenia wyrządzającego szkodę.

Oznacza to, że przyjęcie przepisu w brzmieniu proponowanym w projekcie ustawy mogłoby paradoksalnie ograniczać prawa poszkodowanego do otrzymania zwrotu poniesionych przez siebie kosztów na opinię rzeczoznawcy.

Na obecnym etapie rozwoju prawa cywilnego i ubezpieczeniowego należałoby zapewne podejść do sprawy pragmatycznie i przyjąć rozwiązanie, które będzie wyprzedzało planowane postanowienia nowego kodeksu cywilnego dotyczące pokrywania wszelkich kosztów poniesionych przez poszkodowanego, a wynikających z uszczerbku.

Należy sformułować następujące tezy do sformułowania zasad ponoszenia przez ubezpieczyciela OC zwrotu kosztów sporządzenia opinii rzeczoznawcy samochodowego:

- Poszkodowany powinien mieć prawo do uzyskania fachowej pomocy przy formułowaniu swego roszczenia i weryfikacji oferty odszkodowania złożonej mu przez osobę odpowiedzialną lub przez ubezpieczyciela OC.
- Konieczność formułowania roszczenia odszkodowawczego i weryfikacji oferty odszkodowania są następstwami wyrządzonej szkody – ich koszty powinny być więc pokryte przez ubezpieczyciela OC.
- Nie ma powodu, by ubezpieczyciel OC, ponosił koszty sporządzenia opinii rzeczoznawcy wyłącznie wówczas, gdy pomiędzy wysokością szkody określoną w opinii rzeczoznawcy a określoną w ofercie odszkodowania występuje różnica.
- Zwrot kosztów opinii nie powinien następować, gdy opinia nie była potrzebna dla ustalenia i zakresu odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń, ani też nie miała wpływu na zmianę stanowiska zakładu ubezpieczeń. Należy jednak domniemywać, że taka potrzeba istniała, a ewentualny jej brak powinien być dowiedziony przez ubezpieczyciela.
- *Koszty czynności likwidacji szkód wchodzą w skład ponoszonej przez poszkodowanego szkody majątkowej tylko w takiej wysokości, którą według przyjętych powszechnie reguł uznać należy za uzasadnioną i niewygórowaną³.*
- Zwrot kosztów poniesionych przez poszkodowanego na udzielenie mu pomocy przy formułowaniu swego roszczenia i weryfikacji oferty odszkodowania złożonej mu przez osobę odpowiedzialną lub przez ubezpieczyciela OC powinien być więc dokonywany według zasad określonych normatywnie (przy wprowadzeniu w rozporządzeniu limitów zwrotu).
- Limity zwrotu powinny być określone przez Ministra Infrastruktury, który powinien kierować się nakładem pracy rzeczoznawcy i jego kwalifikacjami.

³ A. Wąsiewicz, M. Orlicki, Koszt..., s. 8

- Reguły te nie powinny ingerować w funkcjonujące od lat zasady wynagradzania biegłych sądowych (którymi często są rzeczoznawcy samochodowi).

Podsumowanie

Oceniany projekt jest bardzo potrzebny i stoi na bardzo wysokim poziomie legislacyjnym. Po uwzględnieniu kilku niezbędnych poprawek powinien stać się on przedmiotem prac ustawodawczych.

/dr Marcin Orlicki/